

УДК 631.16:658.155.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-4.5>

Васюренко Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Балаганський О.І.

аспірант,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ТА ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ В УПРАВЛІНСЬКОМУ АСПЕКТІ ПІДПРИЄМСТВА

Трансформаційні процеси, що відбуваються в сучасній економіці, ведуть до перебудови сільськогосподарського виробництва на новій технологічній та соціально-економічній основі, що вимагає формування більш раціонального механізму господарювання, чи не найважливішою складовою частиною якого є основний капітал. Капітал як засіб виробництва ділиться на засоби та предмети праці, тобто на основний і оборотний капітал. В сучасній інтерпретації запропоновано поняття основного капіталу викладати як частина продуктивного капіталу, яка бере участь у виробництві благ повністю, а свою вартість переносить на створений продукт частинами по мірі зносу.

Ключові слова: управління, облікове забезпечення, основні засоби, основний капітал, ефективність.

MAIN ASSETS AND FIXED CAPITAL IN THE MANAGEMENT ASPECTS OF ENTERPRISE

Vasyurenko Larysa, Balagansky Oleksandr

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University

Today's transformation processes, which are taking place in the current economy, lead to the transition of agricultural production on a new technological and social-economic basis, which emphasizes the formation of More than a rational mechanism of government, the most important part of any warehouse is fixed capital. Capital, as a result of production, is divided into assets and business items, then into fixed and working capital. The category "fixed capital" is chosen mainly by recent authors, who introduce three warehouses into this category: intangible assets, tangible assets and long-term financial investments. In the current interpretation, the concept of fixed capital is assigned to investment as a part of productive capital, which takes part in the production of goods in part, and transfers its ability to create the product in parts according to wear. Among the most specific values are the financial and economic treatment of fixed capital. In terms of financial assets, all assets of a company are called capital. In economics, capital is one of the three main factors of generation, represented by the means of generation created by people in order to help them produce other goods and services. Capital, as a result of production, is divided into assets and business items, then into fixed and working capital. Between fixed assets and fixed capital there are principles of viability, since they are based on different forms of power on the characteristics of production. The variety and speech pattern of these categories are considered. The stock of fixed capital includes activities that are not the result of human activity (wood on the root, coal in the slaughter, etc.), as well as intangible assets (licenses, patents, etc.): – fixed capital – a penny valuation of fixed assets, as material values that last a difficult period of operation; – with the transition to the market, the concept of "fixed capital" in economic literature, scientific practices, and the initial process is increasingly being used at the same time (alternating) with the concept of "fixed capital" or being replaced. One of the reasons for this is the proliferation of translated literature, the adaptation of scientific developments to the economic theory of market capitals.

Keywords: management, accounting support, resources, fixed capital, efficiency.

Постановка проблеми. Серед більш конкретних визначень виділяють фінансове і економічне трактування основного капіталу. Згідно з фінансовим визначенням, капіталом називаються всі активи фірми. В економіці капітал – один з трьох основних факторів виробництва, представлений

усіма засобами виробництва, які створені людьми для того, щоб з їх допомогою робити інші товари та послуги. Капітал як засіб виробництва ділиться на засоби та предмети праці, тобто на основний і оборотний капітал [3]. Категорію «основний капітал» використовують в основному західні автори,

які в його склад вводять три складові: нематеріальні активи, матеріальні кошти і довгострокові фінансові вкладення. У сучасних концепціях також немає однозначного визначення поняття «капітал». Найбільш загальне з них – капітал як відношення. Капітал у широкому сенсі – акумульована (сукупна) сума товарів, майна, активів, що використовуються для отримання прибутку, багатства [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «капітал» має багато значень: він може трактуватися і як деякий запас матеріальних благ, і як таке, що включає в себе не тільки матеріальні предмети, але й нематеріальні складові, такі як людські здібності, освіту, тощо.

Економісти рівняють капітал із засобами виробництва, визначаючи його як фактор виробництва. Подібний підхід розглядають вчені [1–4] і інтерпретують капітал як накопичену працю, багатство, що використовується у господарстві і приносить дохід. Згідно цієї наукової теорії, капітал як частина запасів від якої можливо отримати прибуток, може існувати як у матеріальній формі так і в нематеріальній, виділяючи людські здібності, як капітал.

Постановка завдання. Проте, незважаючи на численні дослідження вчених, ці питання залишаються актуальними протягом декількох століть. А зміна в державі останнім часом внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування сільськогосподарських підприємств, трансформаційні ринкові умови та створення нових механізмів господарювання вимагають активізації вивчення, поглибленого дослідження та наукового доопрацювання чинників, тенденцій та закономірностей формування основного капіталу аграрними підприємствами країни, вдосконалення комплексу науково – методичних заходів по підвищенню ефективності використання основного капіталу

та створення інших сприятливих умов для зростання результативності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Метою дослідження є наукове обґрунтування підходів до формування основного капіталу сільськогосподарських підприємств і розробка практичних рекомендацій з підвищення ефективності його використання, як основи зростання економічного потенціалу та результативності діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основний капітал, який включає основні засоби, нематеріальні активи, а також незавершені довгострокові інвестиції і нові довгострокові фінансові інвестиції можливо представити у вигляді, зображеному на рис. 1.

Запропонована схема складу основного капіталу є загальною класифікацією, в якій елементи об'єднані в економічно однорідні групи. Залежно від природи виникнення і форми існування елементів основного капіталу, характеру участі у виробничому процесі, групи поділяються на підгрупи. Основні засоби складаються з засобів виробничого призначення (використовуються як засоби праці в сфері матеріального виробництва) і невиробничого призначення (використовуються в соціально-культурній сфері). Нематеріальні активи включають в себе інтелектуальну власність (зафіксований результат інтелектуальної діяльності), майнові права (права користування благами), відкладені витрати (організаційні витрати на НДКР).

Основний виробничий капітал сільського господарства складає значну частину всього виробничого капіталу країни. У зв'язку з технічним прогресом і розвитком продуктивних сил значення основного капіталу для підвищення темпів зростання виробництва і поліпшення результатів роботи сільського господарства все більше зростає

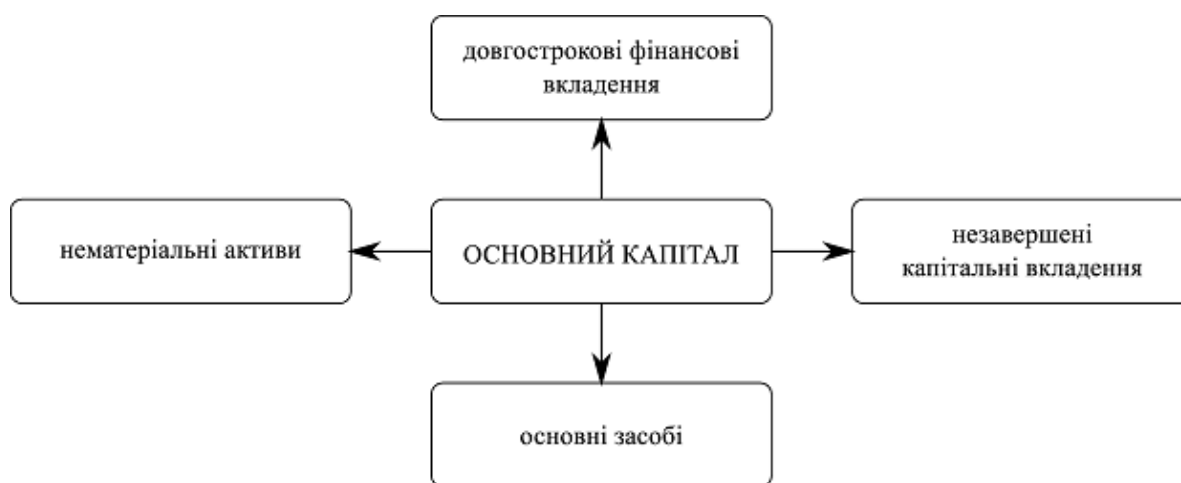

Рис. 1. Склад основного капіталу

Джерело: адаптовано авторами на основі [3]

і є найважливішим чинником підвищення продуктивності праці. Для характеристики економічної ефективності використання основного капіталу і виявлення особливостей його функціонування в сільському господарстві необхідно, насамперед, з'ясувати економічну сутність основного капіталу, його склад, галузеву і поелементну структуру. Основою функціонування сільськогосподарського підприємства є основні засоби. Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» їх складу включаються засоби виробництва, які служать для досягнення різних цілей і залежно від цього утворюють такі групи [1]:

1. Основні засоби:

- Земельні ділянки.
 - Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом.
 - Будівлі, споруди та передавальні пристрої.
 - Машини та обладнання.
 - Транспортні засоби.
 - Інструменти, прилади, інвентар (меблі).
 - Тварини.
 - Багаторічні насадження.
 - Інші основні засоби.
2. Інші необоротні матеріальні активи
- Бібліотечні фонди.
 - Малоцінні необоротні матеріальні активи.
 - Тимчасові (нетитульні) споруди.
 - Природні ресурси.
 - Інвентарна тара.
 - Предмети прокату.
 - Інші необоротні матеріальні активи.

На нашу думку, спонукає плутанину узагальнення поняття «основні засоби», які згідно з П(С) БО 7 включають «інші необоротні матеріальні активи», а при класифікації в п. 5 даного положення відокремлюють ці поняття в різні групи. Також залишається окремо група «довгострокові біологічні активи», яка має сутність матеріального активу, але не входить до складу цих понять. Податковий кодекс України (стаття 145), більш чітко класифікує поняття активів на дві групи: основні засоби та інші необоротні активи.

Також ми вважаємо необґрунтованим питання віднесення групи «земельні ділянки» та «природні ресурси» до складу об'єктів основних засобів та пропонуємо виділити окрему складову необоротних активів, тому що:

1. На основні засоби даних груп амортизація не нараховується (п.145.1.7 ПКУ).

2. Відсутність механізму визначення «достовірної» вартості об'єктів основних засобів цих груп.

3. Відсутність механізму визначення корисного строку використання для об'єктів основних засобів цих груп.

Узагальнюючи викладені підходи і точки зору з приводу визначення сутності основного капіталу, дозволило сформулювати власне визначення

поняття основного капіталу підприємства. Під основним капіталом ми розуміємо суму вартостей одержаних з різних джерел та інвестованих в оборотні активи з певною метою отримання економічної вигоди, або додаткової вартості. На нашу думку, ознака інвестування найбільш якісно відрізняє сутність категорії «основний капітал» від категорії «основні засоби», яка відображає форму існування вартості основного капіталу на даний час. Тому вважаємо допустимим рівнозначне використання категорії «основний капітал» при дослідженнях та аналізі окремо основних засобів підприємств, як складової основного капіталу.

Провівши дослідження існуючих понять в законодавчій базі та нормативних документах, ми пропонуємо доопрацьовану схему складових основного капіталу підприємства (рис. 2). Структура основного капіталу – це питома вага кожної з груп в їх загальній вартості. Структура основного капіталу не може бути однаковою для промислових підприємств різних галузей.

Це пояснюється, насамперед, різною специфікацією самих галузей, технічною оснащеністю підприємства, рівнем спеціалізації, концентрації і кооперації, географічним розміщенням та іншими особливостями. Не всі групи основного капіталу відіграють у процесі виробництва однакову роль. Якщо будівлі або споруди забезпечують умови для виробництва, то машини і обладнання безпосередньо беруть участь у створенні продукції. На цій основі основний капітал підрозділяється на активну і пасивну частини.

Активна частина основного капіталу є провідною і служить базою в оцінці технічного рівня і виробничих потужностей. Пасивна частина є допоміжною і забезпечує процес роботи активних елементів. Основний капітал бере участь у кількох виробничих циклах і переносить свою вартість на вироблений продукт поступово.

Основні засоби є одним з основних елементів процесу відтворення, який в сільському господарстві має життєво важливе для суспільства значення і є частиною «основного капіталу» підприємства.

Основний капітал включає в себе засоби праці, які багаторазово беруть участь у процесі виробництва, виконуючи якісно різні функції. Поступово зношуючись, вони переносять свою вартість на створений продукт частинами протягом кількох років у вигляді амортизаційних відрахувань.

У сільському господарстві основні засоби мають специфічні особливості, до складу основних засобів крім традиційних знарядь і засобів праці входять живі організми (продуктивна худоба, багаторічні насадження), капітальні вкладення на підвищення родючості земель.

Якісні зміни основного капіталу – це найважливіша складова економічного зростання в новій економіці. Його стан і зміна, виражене в русі та

Рис. 2. Структура основного капіталу підприємства за джерелами виникнення та об'єктом інвестування

Джерело: систематизовано та складено авторами

розвитку, визначає як рівень розвитку економіки, так і рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва. Зміни основного капіталу в результаті становлення інформаційного суспільства в Україні призводить до необхідності вивчення розвитку основного капіталу в умовах, що складаються, визначення ролі в еволюції системи економічних відносин і в формуванні нової якості економічного зростання в цілому. Також в цьому контексті слід згадати праці [3–4].

Разом із тим, якісні зміни основного капіталу мають сприяти формуванню його раціональної структури та підходів до капіталізації. Це, зокрема, підтверджується працями [1].

В основному капіталі, що є елементом продуктивних сил, в сучасних умовах спостерігаються зміни, пов'язані як з його натурально-речовими характеристиками, так і з вартісними. Результатом змін є розвиток основного капіталу, внаслідок якого відбуваються зміни не тільки в технологічних процесах, а й у процесах економічних і соціальних, у результаті чого спостері-

гається еволюція економічних відносин і всієї економічної системи.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи, зазначимо наступне:

- між основними фондами і основним капіталом є принципові відмінності, оскільки в їх основі лежить різна форма власності на засоби виробництва. Різний і речовий склад розглянутих категорій. До складу основного капіталу входять засоби праці, які не є результатом праці людини (ліс на корені, вугілля в забоях і т.д.), а також нематеріальні цінності (ліцензії, патенти і т. ін.);
- основний капітал – це грошова оцінка основних фондів, як матеріальних цінностей, що мають тривалий період функціонування;
- з переходом до ринку поняття «основні фонди» в економічній літературі, наукових працях, навчальному процесі все частіше вживається разом (чергуються) з поняттям «основний капітал» або замінюється. Однією з причин цього є використання перекладної літератури, адаптація наукових розробок до економічної теорії ринкових відносин.

Список використаних джерел:

1. Амбросов В.Я. Відтворення та ефективне використання основних засобів : монографія. Харків : Міськдрук, 2011. 231 с.
2. Васюренко Л.В. Теоретичні засади стратегування інноваційного розвитку в галузі сільського господарства. *Вісник ХНАУ*. 2020. № 2. С. 28–32.

3. Петленко Ю.В. Удосконалення структури капіталу компанії як умова підвищення її капіталізації. *Фінанси України : Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України*. 2012. № 3. С. 102–109.

4. Vasyurenko L., Kuksa I., Danylenko V., Ostashova V., Kysliuk L., Naholiuk, O., Sukhoruchenko, M. Modeling Financial Supply of State Social Expenditures: The «Human-Center» Tax Principle. *International Journal of Supply and Operations Management*. 2021. No. 8(4). P. 370–380.

References:

1. Ambrosov V. Ya. (2011) *Reproduction and effective use of fixed assets*: monograph. Kharkiv: Miskdruk, 231 с. (in Ukrainian)

2. Vasyurenko L. (2020) Theoretical ambush of the strategic innovation development in the halls of the rural state. *Bulletin of KhNAU*, no. 2, pp. 28–32. (in Ukrainian)

3. Petlenko Yu. V. (2012) Improving the company's capital structure as a condition for increasing its capitalization. *Finances of Ukraine: Scientific-theoretical and information-practical journal of the Ministry of Finance of Ukraine*, no. 3, pp. 102–109. (in Ukrainian)

4. Vasyurenko L., Kuksa I., Danylenko V., Ostashova V., Kysliuk L., Naholiuk O., Sukhoruchenko M. (2021) Modeling Financial Supply of State Social Expenditures: The "Human-Center" Tax Principle. *International Journal of Supply and Operations Management*, no. 8(4), pp. 370–380.

E-mail: vasyurenkolarysa@gmail.com